

SENDİKAL ÖRGÜTLENMENİN SORUNLARI VE HAK İHLALLERİ

Sabri ÖZDEMİR

TÜRK-İŞ 8. Bölge Temsilcisi

TÜRK-İŞ Genel Yönetimi ve şahsım adına tüm katılımcıları saygıyla selamlıyorum.

Türkiye’de sendikal örgütlülük, sendikal hak ve özgürlükler, son otuz beş, kırk yıl içinde duraklama ve gerileme evresine girmiştir. Bu süreçte hem toplu iş sözleşmelerinden yararlanabilen işçi sayısı düşmüş hem de toplu iş sözleşmeleriyle elde edilen sosyal haklar sınırlandırılmıştır. Grevlerin hak arama yöntemi olarak etkisi zayıflamıştır. Çıkılan grevler, ya emekçilerin yaşamlarında önemli bir değişiklik yapmayacak sınırlı kazanımlarla ya da başarısızlıklarla sonuçlanmıştır.

Sendikal örgütlülük ile işçi hak ve özgürlüklerindeki gerileme, belirli temellere dayanmaktadır. Söz konusu zaman dilimimde üretim süreçleri, ulusal sınırların ötesine geçip dünya geneline yayılmıştır. Bu gelişmelerin toplumlar nezdinde kabul edilmesi için meşru zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle sosyal devletin, sosyal harcamaların, kamusal hizmetlerin ekonomik anlamda rasyonel olmadığı, bunun yerine ekonomik etkinliklerin daha “özgür” bırakılması gerektiğini savunan bakış açısı itibar kazanmıştır. Kamuoyunda bilinen adıyla yeni-liberal politikalar tüm yaşam alanında etkisini hissettirmiştir.

Yeni-liberal politikalar doğrultusunda atılan ilk adım olarak sendikaların ve işçi hareketinin görece daha güçlü olduğu kamusal işletmeler hızlı bir şekilde özelleştirme kapsamına alınmıştır. Demiryollarından, elektrik-su hizmetlerine, eğitimden, sağlığa kadar, yirminci yüzyılda insanlık adına birer kazanım olan ve kamu yararına göre yapılandırılan hizmet, kurum ve kuruluşlar özelleştirilmiştir. Bu, sosyal devletin büyük oranda ortadan kalkması anlamına da gelmiştir. Kamusal işletmelerin özelleştirilmesi, bu işletmelerde çalışan işçilerin sendikasız kalmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra işçilerin özelleştirmeler sonrası işsiz kalması da olağan bir hal almıştır.

Sözü edilen zaman dilimi içinde, fabrika düzeni dışında kalan işler de yaygınlaşmıştır. Daha açık bir ifadeyle kol emeğine dayalı etkinliklerin yanı sıra, kafa emeğine dayalı etkinlikler de ekonomi içinde önemli bir yer edinmiştir. Kafa emeğini kullanan emekçiler, çalışma ve yaşam koşulları ve de sendikalar ile sendikal örgütlülüğe olan bakış açıları nedeniyle, sendikalara mesafeli bir duruş sergilemişlerdir. Bununla bağlantılı olarak sendikaların kafa emeğine dayalı ekonomik etkinlik alanlarında örgütlenme olanakları sınırlanmıştır.

Siyasal iktidarlar, kendi dünya görüşleri ve yaşam tarzlarına uygun bulmadıkları sendikal bakış açılarını veya sendikal örgütlenmeleri baskı altına

almaya çalışmıştır. Bu baskı ilgili kanuni düzenlemeler, kamuoyu propagandaları ve adli süreçler aracılığıyla yaşama geçirilmiştir.

Sendikal sorunların kaynağı genel anlamda küresel düzeydeki siyasal ve ekonomik gelişmeler ve çıkarlarla ilişkilidir. Küresel düzeydeki sorunlara küresel düzeyde çözüm aramak önemlidir. Diğer yandan ulusal düzeyde atılacak adımların, yaşanan sorunların çözümüne yapacağı katkı şüphesizdir.

Günümüz endüstri ilişkileri, sendikaların kendilerini yalnızca kol emeğiyle çalışan kitlelerle sınırlayamayacağını ortaya koymaktadır. Her geçen gün ekonomik etkinliklerdeki önemi artan yaşamını kafa emeğiyle sürdürenler arasında da örgütlenme girişimlerinde ve çalışmalarında bulunmak sendikalar açısından birer zorunluluktur. Sendikalar, eğitim düzeyi, aldığı ücret, çalışma yaşamında ağırlıklı olarak kol emeğini kullanan işgücüne göre daha yüksek, davranış ve yaşam biçimleri daha farklı olan vasıflı ve yüksek vasıflı işgücü arasında örgütlenmeye ilişkin önyargıların yıkılmasına yönelik çalışmalara hız verecektir. Söz konusu işgücünün sendikalara olan önyargılı tavrının yanı sıra, bu işgücünü istihdam eden işverenlerin sendika karşıtı tavırlarına karşı da diyalog veya mücadele yöntemi benimsenecektir. İlgili sektörlerle ilişkin diğer bir sorun da, bu sektörlerdeki işgücünün önemli bir bölümünün belirli bir işyerine veya belirli bir çalışma zamanına bağlı kalmadan çalışıyor olmasıdır. Proje temelli ekonomik etkinlikler, çalışanların sendikal örgütlenmeye mesafeli durmasında önemli bir etkidir.

Özelleştirme, kayıt dışı üretimin yaygınlaşması, taşeronlaşma, insan onurunun ayaklar altında alındığı “ter atölyeleri” olarak anılan üretim mekanlarının artışı, güvencesiz istihdamın bir norm haline gelmesi, sosyal devletin zayıflaması genel olarak yeni-liberal politikaların hem gerekçesi hem de sonucudur. Bu gerekçe ve sonuçları anlayamayıp onlara anında doğru tepki veremeyen sendikaların üye kaybı yaşaması doğal bir süreçtir. Sendikalar eskiden gelme alışkanlıklarının esiri olmaktan kurtulacak, bürokratik bir hal almış yapılarını dönüştürmek için çözüm üretecektir. Söz konusu dönüşüm için sendikalar, üye kayıplarına yol açan makro ve mikro düzeydeki politikalara karşı da etkin mücadele programı belirleyecektir.

Sendikal örgütlenmeye ilişkin güncel gelişmelere bakıldığında, 9 Temmuz 2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan “Sendika Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi ile Üyelik Aidatının Tahsili Hakkındaki Yönetmelik”le birlikte 7 Kasım 2013 tarihinden itibaren sendikalara üyelik – uygulamada yaşanacak olası sorunlara ilişkin tartışmalar devam etmekle birlikte- işlemleri internet ortamından, e-Devlet kapısı üzerinden yapılacaktır. Bu uygulamaya getirilen eleştirilerin başında, işçinin işveren güdümlü sendikaya olması yönünde baskıların artacağı yer almaktadır. Yasal güvence altına alınmış olmasına karşın sendikalı olduğu için işten çıkartılan işçilerin varlığı ise, sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin en özgürlükçü yasa metinlerini dahi anlamsız bir hale getirmektedir. İşçilerin, istedikleri sendikaya üye olmaları, işyeri sendika temsilciği yapmaları, üye oldukları sendikadan ayrılıp aynı işkolundaki başka bir sendikaya geçmeleri yasal güvence altındadır. Bunun yanı sıra işçilerin herhangi bir sendikaya üye olmaları veya o sendi-

kadan ayrılımlarında, işveren baskısını engelleyecek hükümler de 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda yer almasına karşın, her gün veya güneşarı, işçilerin sendika üyesi olduğu, sendikal etkinlikte bulunduğu veya işverenin hoşlanmadığı sendikaya geçtiği için işten çıkarıldığına ilişkin haberlerle karşılaşmaktadır.

TÜRK-İŞ örgütlenmenin, tek başına güçsüz olanların, bir araya gelerek güçlü olana karşı bir savunma ve mücadele iradesi ortaya koyma girişimi olduğunu kabul etmektedir. İşverenler bunun farkında oldukları için sendikal örgütlenmeye, sendikal etkinliğe ve emekçilerin sendika seçimlerine müdahale ederek onların savunma ve mücadele olanaklarını sınırlamaya çalışmaktadır.

Sendika üyeliği, sendika seçimi veya sendikal etkinlikler nedeniyle işten atılmaların denetiminin azami düzeye getirilmesi için TÜRK-İŞ ve sendikalar, kamu erki üzerinde baskı oluşturacaktır. Bu tür ihlallerin sonucunda işverenlerin belirli miktarlarda tazminat ödeyerek iş akitlerine son vermeleri, hali hazırdaki yasaların yaptırım gücünün ne kadar zayıf olduğunun göstergesidir. Kamu erkinin, iş hukukunun temel ilkesi olan işçi lehine yorum ilkesini yalnızca sendikal hak ihlalleri değil, çalışma ilişkilerinin genelinde etkin kılması, Türkiye çalışma yaşamını, işçiler açısından şimdi olduğundan daha iyi bir hale getirecektir. Kamu erki taraf tutacaksa, bu tasarrufunu güçlü olan işverenden yana değil, örgütlenerek işveren karşında haklarını savunmaya çalışan emekçilerden yana kullanarak gerçekleştirmelidir. Ulusal İstihdam Stratejisi, Kıdem Tazminatı Fonu gibi, zaten sorunlu olan çalışma yaşamını emekçiler açısından daha sorunlu hale getirecek kanun tasarıları tartışmaları, hali hazırda devam eden grevlere emekçiler aleyhine yapılan müdahaleler, kamu erkinin bugünlerde taraf tutma tercihini işverenden yana yaptığını ortaya koymaktadır. Kamu erkinin bu tür bir tutum içinde olması, sendikal örgütlenme ve örgütlenme etkinliğinin özgürce yapılabilmesine ilişkin ulusal ve uluslararası normlara da aykırılık teşkil etmektedir.

Salt sendika üyeliği, işçi haklarının korunması açısından yeterli değildir. Toplu iş sözleşmesinin sağlayacağı ekonomik ve sosyal haklardan yararlanamayan, elde ettiği sosyal hakları savunamayan sendikal işçilerin sendika üyeliği de bir anlam taşımamaktadır. Bu nedenle sendikalaşma ve örgütlenme hakkını savunurken TÜRK-İŞ ve sendikalar mutlak suretle toplu iş sözleşmesi bağtılmanın önündeki sınırlamaların da kaldırılmasına ilişkin bir mücadele yürütecektir. Zamanında eleştirilen "ücret sendikacılığı"nın dahi günümüz koşullarında kıymete bindiğini görmek, hem Türkiye sendikal hareketinin hem de sosyal hakların geldiği noktayı anlamak açısından önemlidir. Günümüzde kayda değer toplu iş sözleşmesi bağtılanamamasından kaynaklı olarak ücret sendikacılığı dahi bitkisel yaşam evresine girmiştir. Emek mücadelesi, belirli kazanımlar elde ederek, aşama aşama yürütülecektir. Sendikal örgütlenmeye ilişkin verilen mücadele sonucu elde edilecek kazanımları takiben, ücretin yanında emekçilerin, psiko-sosyal gelişimini sağlayacak nitelikler taşıyan toplu sözleşmeler yapılabilmesine yönelik girişimlerde bulunulacaktır.

Sendikalar, dünya genelinde örgütlenmeye ilişkin rakamların gerilediği günümüz koşullarında, değişen çalışma biçimlerine, mesleki profesyonelleşmenin çalışanlar üzerinde yarattığı algının sonuçlara da dikkat edecektir. Profesyonelleşmenin çalışanlar üzerinde yarattığı “işverenle bireysel pazarlık yapabiliyorken, neden sendikaya gereksinimim olsun” algısına karşı, “sendika yalnızca ücret pazarlığı veya ücret benzeri kazanımlar elde etmek için değil, çalışma yaşamının insan onuruna daha yaraşır bir hale getirilmesi içindir” düşüncesini yaygınlaştırmak için sendikalar, bilgilendirme ve eğitim çalışmalarını yoğunlaştıracaktır. Çünkü insan yaşamının önemli bir bölümünü oluşturan çalışma yaşamının azami ölçüde iyileştirilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesiyle aynı anlama gelmektedir.

Özellikle, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerde yoğunlaşmış olan vasıflı ve yüksek vasıflı işgücünün diğer bir ifadeyle profesyonellerin, sendikalar ve sendikal örgütlenmeye ilişkin önyargılarını kırmak için TÜRK-İŞ ve sendikalar çaba sarf edecektir. Önümüzdeki döneme ilişkin yeni bir sendikal uyanış ve diriliş için, bir demir çelik veya dokuma işçisi kadar, bir tiyatro sanatçısının veya bir mühendisin de duruma göre işçi olabileceği sendikaların kararlılıkla benimsediği güncel bir gerçekliktir. Geçmişin koşulları ve deneyimlerine bağlı olarak sendikaların işçilik/emekçilik etkinliklerini yalnızca zor koşullarda kol-kas gücüyle çalışanlarla sınırlaması söz konusu değildir. Bu tür bir sınırlama, sendikaların yaşadığı sorunları daha da derinleştirmiştir. Bu tür bir bakış açısının sendikaların hali hazırdaki üyelerinin hakları açısından da kayıplara yol açacağı, sendikal kadrolarca açık bir biçimde bilinmektedir.

Sendikal haklar ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin ülke içindeki koşulların asgari olarak, ILO'nun temel sekiz sözleşmesi içinde yer alan 87 sayılı Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi ve 98 sayılı Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesine sözde değil özde bir şekilde uyumlu hale getirilmesi için TÜRK-İŞ ve sendikalar çaba harcayacaktır. Diğer yandan Avrupa Sosyal Şartı'na konulan çekincelerin kaldırılması için de girişimlerde bulunulacaktır. Önümüzdeki dönem Türkiye çalışma yaşamında emekçiler açısından yeni sorunlar yaratacak gelişmelere gebe dir. Özellikle gelişmiş ülkeleri etkileyen 2008 mali krizi sonrası makro ve mikro düzeyde uygulanan ekonomik ve sosyal programlar kapsamlı birer gözden geçirme ve eleştiriye tabi tutulurken, Türkiye'deki siyasal iradenin, eleştirisi konusu olan programları yaşama geçirme yönündeki ısrarı, emekçilerin karşılaşacağı sorunlar açısından bize gerekli ipuçlarını vermektedir. Diğer yandan gelişmekte olan ülkeleri etkileme olasılığı olan bir kriz söylentisinin de yaygınlaştığı bugünlerde, sendikal örgütler her türlü olumsuzluğa karşı mücadele ve müzakere seçenekleri için hazırlıklarını sürdürmektedir. Karıncaların kışa hazırlanması gibi, emekçilerin evleri olan sendikalar da kendilerini bekleyen kara kış koşullarına karşı gerekli tedbirleri almaktadır.

Yaşamını çalışarak sürdürmek zorunda olanlar açısından, sendikal hak ve özgürlükler, yeme, içme, barınma gibi hem birer temel ihtiyaç hem de hak tır. Temel insan hakları kapsamında değerlendirilmesi gereken toplu iş sözleşmeli, grevli sendikalaşma hakkının tam anlamıyla uygulamaya konulma-

sı için sendikalar üzerlerindeki ölü toprağını atarak önümüzdeki dönemde yeni bir mücadele hattı kuracaktır. Söz konusu hakların en üst düzeyde elde edilmesi için ise emekçilerin güçlü bir şekilde seslerini duyurabildikleri yegane yapılar sendikalardır. Sendikalar günümüzün koşullarını anlayacak ve yaşadıkları sorunların çözümüne karşı adımlarını kararlılıkla ve bilimsel temellere dayalı olarak atacaktlardır. Aklın ve bilimin ışığında bugünü tam olarak anlayamayan sendikaların gelecekte varlıklarını koruması söz konusu değildir.